ڕێگای کوردستان
دووشه‌ممه 19ی فبرایه‌ر (شوبات) ی 2001 ژماره (441) سالی (56)

شیعر

عه‌بدولموته‌لیب عه‌بدوڵڵا

2

زمان ئه‌و بۆشاییه‌یه که شیعر یاری تیا ده‌کات، شیعریش به‌رده‌وام خه‌یاڵی زمان پڕ ده‌کاته‌وه، به‌ڵام ته‌نیا له په‌یوه‌ندییه‌کی مه‌جازیو لێکچووی نێوان مه‌عقولو نامه‌عقول خۆیان قه‌تیس ناکه‌ن، ته‌نیا ناکه‌ونه دووتوێی هه‌ست پێکراو هه‌ست پێنه‌کراو، بینراوو نه‌بینراوباوو ناباو، به‌ڵکو ڕێك له (دژبوونه‌وه)و (هێرشکردن)دا ده‌خولێنه‌وه، غه‌ریزه‌ی دژبوونه‌وه‌ی زمان‌وغه‌ریزه‌ی هێرشکردنی شیعر.

ئه‌گه‌رغه‌ریزه‌ی دژبوونه‌وه ده‌نگدانه‌وه‌ی زمان بێ، غه‌ریزه‌ی هێرش کردن ده‌لاله‌ت له‌توانای له‌دایکبوونی شته‌کان ده‌کات؛ له نێوان ده‌نگدانه‌وه، یان به مانایه‌کی دیکه هه‌ڵدانه‌وه‌ی ده‌مامکه‌کانی زمان وله دایکبوونی شته‌کان، بۆشاییه‌ك هه‌یه، هه‌میشه یارییه نامۆکانی شیعر له‌م نێوانه دایه، ئه‌و فۆرمه غه‌ریبه دنیامان نیشان ده‌دا، به‌ڵام به‌چاوی خه‌یاڵ، وێنه‌ی خه‌یاڵ ده‌گرێ، وه‌ك دنیا.

له‌پشت هه‌ڵدانه‌وه‌ی ده‌مامکه‌کانی زمانه‌وه، له‌پشت له‌دایکبوونی شته‌کانه‌وه دڵی ترپه‌ی دێ، ئه‌و دڵه زیاد له پێویست ساده‌یه، وشه له ترپه‌ترپی ئه‌و دڵه شیعرییه‌تی خۆی ده‌نه‌خشێنێ، له دایکبوونی شته‌کانیش ده‌لاله‌ت له پرۆسه‌ی ته‌قینه‌وه‌ی ناوکۆیی ئه‌و دڵه ده‌کا، به‌ڵام زیاد له پێویست‌روون‌و ئاشکرا له نێوانی ترپه‌ی دڵ‌و له دایکبوونی شته‌کانه‌وه، له‌پشت یارییه نامۆکان، له‌و شوێنه‌ی که شیعرییه‌ت له‌هه‌ڵکشان‌و ناوکۆیی له دۆزینه‌وه دێته‌وه، له‌نێوان غه‌ریزه‌ی دژبوونه‌وه‌و هێرشکردندا شیعر ڕێگه‌ی گه‌شه‌کردن ده‌گرێته به‌ر، وشه‌ش له نامۆوون خۆی ده‌وه‌شێنێ پاشان له جودابوونه‌وه‌ی خه‌یاڵ‌و بوونی به شتێك دووباره شیعرخۆی ده‌نوسێته‌وه‌و ناوکۆیی‌خۆی هه‌ڵده‌خات، به‌و مانایه کاری شیعری به‌رده‌وام له دیالۆگی نێوان جه‌سته‌و ڕۆح، هوشیاری زه‌مه‌نی و جیهانبینی گه‌ردوونی‌دا ده‌خولێته‌وه ،واته ئه‌گه‌ر هاوتایی ده‌لاله‌ت له بۆچوونێکی گه‌ردوونی بکاو به‌رده‌وامی‌و گه‌یشتن له خۆ بگرێت، ئه‌وه هۆشیاری زه‌مه‌نی ، یان به مانایه‌کی دیکه پارادۆکسیه‌ت وه‌ك هێزێکی دژ ده‌لاله‌ت له برینی میکانیزمه‌کانی هاوتایی ده‌کاو دابڕانێك ده‌خاته دوو توێی به‌یه‌کگه‌یشتن، به‌و مانایه پارادۆکسیه‌ت ڕاسته‌وخۆ ده‌لاله‌ت له تێکشکانی زه‌مه‌نی ئه‌فسانه‌یی ده‌کا، له‌وێشه‌وه ده‌که‌وێته دووتوێی ڕێکه‌وت‌و فره‌یی هه‌مه‌ڕه‌نگی... ئیستاتیکای شیعریش له یه‌کسانی بینراوو نه‌بینراو،بوون و نه‌بوون هه‌ڵده‌قوڵێ، که‌واته شیعر شێوازێکه له بوون ، به‌ڵام له بۆشاییه‌کی جاویدانی‌دا ، ئه‌و بۆشاییه جاویدانه‌ش زمانه، زمان ماهیه‌تی شیعره، شیعریش له کۆی غه‌ریزه‌کانی دژبوونه‌وه‌و هێرشکردندا ، له کۆی بونیادنان و هه‌ڵوه‌شانه‌وه‌دا له دایك ده‌بێ، له کۆی ده‌نگدانه‌وه‌و بێده‌نگیدا ده‌ڕوێ، به دیوه‌که‌ی دیکه‌ش ده‌شێ ئه‌و خاڵه‌ی که پرشنگی گه‌شه‌کردنی لێ هه‌ڵده‌قوڵێ، ئه‌و خاڵه‌ی که هێزی ناونانی له‌خۆ هه‌ڵگرتووه به غه‌ریزه ئه‌فسانه‌ییه‌کانی شیعرو فانتازیاکانی زمان ناوزه‌د بکه‌م .

به‌مجۆره که شیعر غه‌رقی نامۆبوونی زمان ده‌بێ. وزه‌کانی گوتن په‌یوه‌ندی به‌ناوکۆیی ده‌که‌ن، له به‌رامبه‌ر ئه‌وه‌شدا ئه‌گه‌ر بوونی شیعر له خه‌یاڵ هه‌ڵگرینه‌وه که وشه وێنه‌کانی بکێشێ، له‌م حاڵه‌ته‌دا (غه‌ریزه‌کانی دژبوونه‌وه) ئه‌و هێزه ئازاده ده‌که‌وێته ده‌ره‌وه‌ی زمان، به‌ڵام ئه‌گه‌ر بوونی شیعر له نامۆبوون بگرین که ناوکۆیی وێنه‌کانی بکێشێ ، له‌م حاڵه‌ته‌دا (غه‌ریزه‌کانی‌هێرشکردن) توانای ده‌رهه‌مهێنان‌و له دایکبوون ده‌نه‌خشێنێ‌و له ناوه‌وه‌ی‌فانتازیاکانی زمان هه‌ڵده‌کا .

که‌واته ئه‌و بوونه‌ی که ماهیه‌تی شیعری هه‌ڵخستووه، ئه‌و بوونه‌ی که (غه‌ریزه‌کانی دژبوونه‌وه)و (غه‌ریزه‌کانی هێرشکردن) له پرۆسیسه‌کردنێکی کاتی به شیعر ده‌نووسێته‌وه، ئه‌و بوونه‌ی که خه‌یاڵ‌و نامۆ بوون ته‌ماهی یه‌کتر ده‌کاو شیعری لێ ده‌خاته‌وه، ئه‌و بوونه بۆشاییه‌کی مه‌ترسیداره ئه‌وبۆشاییه مه‌ترسیداره‌ش جگه له زمان شتێکی دیکه نییه، زمان به مانا (هایدگه‌ر)یه‌که‌ی‌ئه‌و بوونه مه‌ترسیداره‌یه که به‌رده‌وام شیعر غه‌رقی خۆی ده‌کا، شیعریش ئه‌و بوونه مه‌ترسیداره‌یه که خه‌یاڵی زمان پڕ ده‌کاته‌وه.

ئه‌نالیزه‌کردنی وێنه‌ی شیعری (قوبادی جه‌لی زاده)

نه‌هرۆ/ نه‌رویج

(6)

سێداره‌کانی به‌هه‌شت

1_به‌رایی:

ڕوح سێبه‌ری له‌شه؛ له‌شی ئازاد سێبه‌ری ئازادی لێ ده‌بێته‌وه، له‌شی داگیرکراوو زه‌لیلیش، ڕۆحی چه‌وساوه‌و زه‌لیلی لێ ده‌که‌وێته‌وه. تا شارستانیه‌تی دوو ڕوو، ده‌ست بنێته قاقای هاوارو داخوازییه ڕه‌واکانی جه‌سته؛ مرۆڤ چاوی به ڕۆحێکی نوورانی‌و ئاسووده ناکه‌وێت.

***

ئێمه له‌گه‌ڵ کاك قوباددا کۆك‌و ته‌باین؛ سه‌باره‌ت به ڕه‌ها بوونی ڕۆح‌و جه‌سته! به‌ڵام ڕه‌نگه ناکۆکیمان له‌سه‌ر شێوه‌ی ده‌ربڕین‌و پاش‌و پێش خستنی له‌ش‌و ڕۆح هه‌بێ!.

هه‌ر چه‌ند په‌یوه‌ندییه‌کی جه‌ده‌لی له نێوان ڕۆح‌و جه‌سته دایه؛ به‌ڵام ڕۆح داینه‌مۆی جووڵاندنی جه‌سته‌یه ڕۆح ڕۆڵی سه‌ره‌کی ده‌گێڕێ له ڕابه‌رایه‌تی کردندا، که ڕۆح ئازاد بوو، ئیدی جه‌سته وه‌ك پاشکۆ ئازاد ده‌بێ، له واقیعدا جه‌سته ده‌بێته پانتاییه‌کی جوگرافی کایه‌کردنی ڕۆح!

به بڕوای من (ڕۆح سێبه‌ری له‌ش نییه) چونکه له‌ش، یا جه‌سته دیلی ده‌ستی ڕۆحه، ئێمه که ڕۆحێکی داگیرکراومان هه‌بوو، جه‌سته‌یه‌کی چه‌وساوه‌و زه‌لیل‌و پاشه‌که‌وتمان ده‌بێ!

شارستانیه‌تی دوو ڕوو، به‌رای من ده‌ستی خستۆته بینه قاقای ڕۆح! ئێمه ڕۆحمان قوفڵی لێ دراوه، که ڕۆحیش قوفڵی لێ درا، جه‌سته هیچی پێ ناکرێ! لێره‌دا ڕۆح، به‌دوای خۆیدا "جه‌سته" ڕائه‌کێشێ نه به پێچه‌وانه‌وه. شایانی باسه له نووسینێکی تایبه‌تدا به تێرو ته‌سه‌لی له‌م کێشه‌یه‌دا دواوم، به کورتی ڕۆحی کۆمه‌ڵگای کورد به هۆی ئایینی داسه‌پاوو داب‌و نه‌ریتی دواکه‌وتوو، ڕۆحێکی ئیفلیجه، ڕۆحێکی ترسنۆکه، ڕۆحێکی ده‌سته‌مۆیه ڕۆحێکی پڕ له گرێ‌و ئاڵۆزه، ڕۆحێکه خلتی زۆری تیایه،

به واتایه‌کی دی ڕۆحێکی پاراو نییه، به ڕای من نه‌ستی ڕۆحی کورد مێژوو خیانه‌تی لێ کردووه نه‌ستی ڕۆحی کورد به‌شێوه‌یه‌ك پڕکراوه یا پڕ ده‌کرێ، که بشێ بۆ کۆیله!

کۆیله‌یه‌کی ترسنۆك‌و ملکه‌چ، کۆیله‌یه‌ك که ڕازییه، هه‌موو مافێکی لێ زه‌وت بکه‌ن، له پێناوی ئه‌وه‌ی بچێ بۆ به‌هه‌شتی ئه‌و دونیا، یا ڕای گشتی دانی پیا بنێ، له کاتێکدا کۆ نه‌ستی "ڕای گشتی"یشمان داگیرکراوه!

ئه‌گه‌ر بمانه‌وێ، کۆمه‌ڵگای کورد ببێ به کۆمه‌ڵگایه‌کی شارستانی، یه‌که‌م جار، ده‌بێ ڕۆحی قه‌یراناویی کوردی ڕزگار بکه‌ین، ڕۆحێ که ڕابوردوو ڕه‌ت بکاته‌وه‌و پێشوازی له ئاییندە بکا، ڕۆحێکی سه‌ربه‌ست‌و یاخی‌و هۆشیار! ڕۆحێکی سه‌ربه‌خۆو دنیا په‌رست، ڕۆحێ که خۆی ببێ به خاوه‌نی خۆی، جه‌سته ئامرازی ده‌ستی ڕۆحه، ڕۆحی بێ قه‌یدو شه‌رت ده‌توانێ هه‌موو جووڵه‌یه‌کی جه‌سته‌یی بێ قه‌یدو شه‌رت بکا!

بێگومان مه‌به‌ستمان جووڵه‌و چالاکی پۆزه‌تیڤانه‌یه، چونکه له کۆمه‌ڵگای شارستانی‌دا، ڕای گشتی هه‌یه، به‌ڵام کۆ نه‌ستی داگیر نه‌کراوه‌و، ڕه‌چاوی ئازادیی تاك ده‌کا، پێم وایه له نێو ئازادیی بێ سنووری تاکیش دا لۆژیکێك هه‌یه، له‌گۆشه‌نیگای جۆراوجۆره‌و سه‌یری چالاکییه کۆمه‌ڵایه‌تییه‌کان ده‌کرێ!

ئێمه ده‌مانه‌وێ ئه‌و ڕاستییه بدرکێنین، هه‌تا ڕۆحی کۆمه‌ڵگای کورد له تارمایی ئایین ڕزگاری نه‌بێ، ناتوانێ هه‌ڵوێستی لێبڕاوانه له داب‌و نه‌ریتی دواکه‌وتویی وه‌رگرێ!

ئه‌و فه‌رهه‌نگه‌ی ڕۆحی کۆمه‌ڵگای کوردی داگیرکردووه، چالاکییه‌کانی جه‌سته‌شی خستۆته ئه‌و پێناوه، زیکرکردنی سوننی‌و له‌خۆدانی شیعه دوو چالاکی نێگه‌تیڤی جه‌سته‌یی ڕۆحێکی داگیرکراون!

له کاتێکدا سه‌ماو وه‌رزش دوو چالاکی جه‌سته‌یی عه‌قلانی ڕۆحێکی ئازادن!

له کۆتاییدا کاك قوباد داوامان لێ ده‌کا ببین به یه‌کێ له چه‌کوشه‌کانی شۆڕشی جه‌سته، هه‌تا قوفڵی ژه‌نگاوی به‌ر ده‌رگای جه‌سته بشکێنین! به ڕای من ئێمه پێویستمان به شۆڕشی ڕۆحییه، ده‌بوایه پێمان بڵێ ببنه په‌پوله‌یه‌کی ڕۆحی من، تا ته‌لیسمه‌کانی شه‌رمه‌و عه‌یبه پووچه‌ڵ بنه‌وه، که ئه‌م دوو فاکته‌ره، زه‌ینی کوردیان چۆڵ کرد، ئه‌و کات کۆمه‌ڵگای کورد ده‌توانێ به شێوه‌یه‌کی ڕاسته‌قینه ڕه‌شبه‌ڵه‌ك بکا!

(7)

کورته‌ی ئه‌م وێنه شیعرییه، به‌م شێوه‌یه چڕ ده‌بێته‌وه که برای شاعیر خۆی‌و مناڵه‌کانی (هه‌شت که‌س!) به ڕوویی هاتوونه‌ته سه‌رچۆك، چاوی کوێریان بڕیوه‌ته تاقگه به‌خوره‌کانی نووری خودا! گله‌یی ئه‌وه ده‌کا، هه‌موو شتێکی باش دراوه به ئه‌وان، له‌رزوتای ئۆردوگا ته‌زیوه‌کانی مه‌نفاش بۆ ئێمه! له کۆتاییدا ده‌ڵێ: خودایه

ئه‌م سترانی سه‌رابه هه‌تاکه‌ی
خودایه
ئه‌م سه‌فه‌ری سیزیفه هه‌تاکه‌ی.

برای شاعیر وه‌ڕس بووه، داوای به‌هه‌شت بۆ خۆی‌و مناڵه‌کانی ده‌کا! بێگومان دواتر بۆ سه‌رجه‌م کۆمه‌ڵگا! له‌و پێناوه‌شدا، هه‌تا ڕووت بوونه‌وه‌و هاتنه سه‌ر چۆك ته‌نازوول ده‌کا! من قسه‌یه‌کی ده‌ستۆڤیسکی ده‌که‌م به ده‌سپێکی قسه‌کانم که ده‌ڵێ، هه‌موومان تاوانبارین ده‌رهه‌ق به‌تاوانه‌کانی مێژوو! تا ئێستاش ڕۆشنبیرانی کۆمه‌ڵگای کورد، ڕووی پرسیاره‌کانیان له ئاسمان ده‌که‌ن‌و له خودا ده‌پاڕێنه‌وه، خودا به هه‌ردوو چه‌مکی ئایدیالیستی‌و ماتریالیستییه‌که‌ی! ته‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر قسه‌یه‌کی ساده‌ی ئایدیالیستی خودا بهێنینه‌وه که ده‌ڵێ "له تۆ حه‌ره‌که‌ت له‌من به‌ره‌که‌ت"! ده‌بوایه کاك قوباد له سه‌ره‌تادا شارستانییانه تر بیری بکردایه‌وه، له بری شه‌ش مناڵ دوو مناڵی هه‌بووایه! من ناچارم په‌لی به‌ڵگه بۆ نێو خێزانه‌که‌ت‌و سیسته‌مێکی بیرکردنه‌وه‌ی ڕابوردووت بهاوێم، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی تۆ وێنه‌یه‌کی خێزانی خۆت ئاخنیوه‌ته نێو شیعرێکی نه‌ته‌وایه‌تی، کۆمه‌ڵایه‌تی، چینایه‌تی، سیاسییه‌وه، لێره‌دا پرسیارێك دێته کایه‌وه، ئاخۆ ئێمه موعاناتی خۆمان ده‌نووسین یا وێنه‌ی به‌رزی شیعری پێشکه‌ش ده‌که‌ین، بڕوانه شیعره‌کانی خه‌یام‌و حافیزو سه‌عدی، هیچ کات باس له حه‌زه تینووه‌کانی خۆیان ناکه‌ن، به‌ڵکو له کێشه گه‌وره‌کانی گه‌ردوون ده‌دوێن، ئه‌و کێشانه‌ی، که ده‌ماغ‌و مێشکی تاك له ئاستیاندا ده‌وه‌ستێ! ئه‌گه‌ر خودا نوور بێ من به‌نده‌ی ناچیزه‌م!! به‌ڵام من هیچ کاتێ خۆم به به‌نده‌یه‌کی ناچیزه له قه‌ڵه‌م نادەم، وه‌ك (تاك)ێکی هۆشیار، ڕووی پرسیاره‌کانم، ئاراسته‌ی ناخی مێژوو ده‌که‌م، مێژووی خۆم‌و میلله‌ته‌که‌م، مێژووی چه‌مکی بیرکردنه‌وه مێژوویه‌کی پڕ هه‌ڵه‌و که‌م‌و کووڕییه، مێژووی خۆ به‌ده‌سته‌وه‌دان، مێژووی شکست دوای شکست، نه‌وه‌کا ئاڵای شکستیان له‌یه‌کتر وه‌رگرتووه، هیچ کاتێ ڕه‌نگ‌و قه‌واره‌ی ئاڵایان نه‌گۆڕیوه، هیچ کاتێ بازنه‌کانی بیرکردنه‌وه‌یان نه‌شکاندووه، بڕوانه فه‌رهه‌نگی خۆت دایکه حه‌وات کردۆته، بنمیچی مێژووی مرۆڤایه‌تی! له ژێر ئه‌و بنمیچه‌شدا، هه‌موو که‌سێکی ساده‌و ساکا ده‌توانێ خه‌ون به سێکسه‌وه ببینێ! به‌ڵام، که‌من ئه‌وانه‌ی خه‌ون به ئینسان بوونی ئافره‌ته‌وه ده‌بینن، ئافره‌ت که دامووده‌زگای سێکسیشی له‌کار بکه‌وێ، مز هه‌ر خۆشم ده‌وێ، وه‌ك سومبولی که‌سێکی لاوازی نێو کۆمه‌ڵگای ئایین په‌رسته‌کان!

ئاسانه ئێمه داوای ئیمتیاز بکه‌ین، که‌سێکی نه‌خوێنده‌وارو زانایه‌کی کۆمپیوته‌ر وه‌کو یه‌ك داوای دابین کردنی مافه‌کانیان ده‌که‌ن، بگره نه‌خوێنده‌واره‌که سوورترو په‌یگیرتر داوای ده‌کا! ها که‌رتێ له‌و نانه‌م به‌رێ، چه‌ترێکی ئاشتیم به‌رێ له‌ژێر بارانی ڕۆژگاردا خۆمی پێ بپارێزم!

هه‌روا ئاسانه دادو فیغان بکه‌ین‌و دونیا ڕه‌ت بکه‌ینه‌وه! به‌ڵام گرانه، ده‌ست بۆ ئه‌رزی ڕه‌قی مێژوو به‌رین‌و ڕه‌گه‌کانی دواکه‌وتوویی بدۆزینه‌وه‌و بیانقرتێنین!

من پێش ئه‌وه‌ی نان‌و هه‌نگوین بۆ مناڵه‌کانم دابین بکه‌م بیر له‌وه ده‌که‌مه‌وه، فێری شێوازی خواردنی شارستانییان بکه‌م، له‌و بڕوایه دام، ئێستا له کوردستاندا نانێك هه‌یه به‌شی هه‌موان ده‌کا! به‌ڵام هه‌موو که‌سێ ڕێزی سفره‌ی نان‌و یه‌کسانی ناگرێ! هه‌ر که‌س‌و لایه‌نێك ده‌یه‌وێ له ڕێگای شه‌ڕه‌وه (نانه‌که) بۆ ماڵ‌و عه‌شیره‌ته‌که‌ی خۆی به‌رێ!

من پێم وایه تا وه‌کو ئه‌مڕۆ، ئینتمای کورد زیاتر بۆ ئاسمانه له‌وه‌ی که بۆ ئه‌رز بێ! بۆ خاك‌و نیشتمان بێ، کێشه‌کانمان له کوڵانه‌کانی ئاسمان نیین به‌ڵکو له‌سه‌ر ئه‌رزن! ئێمه ده‌توانین له کوردستان به‌هه‌شت بخوڵقێنین، ئه‌گه‌ر میلله‌تێکی هۆشیارمان هه‌بێ، شه‌ڕو ده‌ست تێکه‌ڵکردن‌و خیانه‌ت ڕه‌ت بکاته‌وه! بڕوانه ئه‌م دێڕه شیعره‌ی سه‌عدی شیرازی چه‌ند به‌رزه "ئینسانه‌کان ده‌ست‌و پێی یه‌کترن" به‌واتایه‌کی دی ئه‌گه‌ر ڕۆڵه‌کانی گه‌لی کورد له نێو ده‌ره‌وه‌ی وڵات هاوکاری یه‌کتر بکه‌ن، ده‌یان پرۆژه‌ی به‌رهه‌م هێنان دروست ده‌بێ! ته‌نانه‌ت له ڕێگای کشتوکاڵییه‌وه، کوردستان ده‌توانێ پشت به‌خۆی ببه‌ستێ، ئه‌گه‌ر کوردستان ئاژاوه‌ی تیا نه‌بێ ده‌بێته باشترین مه‌ڵبه‌ندی (سیاحی) له جیهان، خه‌ڵکی ڕۆژئاوا ئیره‌یی به ئاووهه‌وای کوردستان ده‌به‌ن، منیش ده‌ڵێم خۆزگه فه‌رهه‌نگی میلله‌ته‌که‌م ئه‌وه‌ها دواکه‌وتوو نه‌بووایه!

ئه‌وها خولیای مشه‌خۆریی تیا نه‌ده‌بوو، ئه‌وها ئۆردوگای جه‌نگ نه‌ده‌بوو، به‌ڵام کاك قوباد! خودی دانه‌ری ئه‌فسانه‌ی سیزیف، ئه‌لبێر کامۆ، پێمان ده‌ڵێ تیشکێك هه‌یه نێوی (تروسکه‌ی هیوا)یه ده‌بێ بڕوامان به‌و تیشکه هه‌بێ، که له ناخی هه‌موو مرۆڤێکی خاوه‌ن ویژدان‌و وشیار دایه، جا له کوردستا بێ یا هه‌ر جێگایه‌کی دیکه، خه‌ون به کۆمه‌ڵگایه‌کی تێرو ته‌سه‌لی مرۆڤایه‌تییه‌وه ده‌بینین، که ئینسانیش تێر نان‌و سێکس‌و ئازادی بوو، ده‌ست ده‌با بۆ وێنه ڕوحییه‌کانی شیعر، ئه‌و وێنانه‌ی هه‌ستی مرۆڤیان تیا ده‌توێته‌وه!

(8)

وڵاتی ڕه‌ژوو، سه‌رگوزه‌شته‌ی خودی کاك قوباده، له ڕۆژگارێکی دیاریکراودا، به‌ڵام به تۆزێ هه‌ڵچوونه‌وه نووسراوه، وه‌ك هه‌ر ئینسانێکی شه‌فافی بێ لایه‌ن، هه‌موو به‌سه‌رهاتی خۆی له‌و ساته‌وه‌خته‌دا ده‌گێڕێته‌وه هه‌ر که‌ره‌سه‌یه‌ك به تۆره‌کانی یا دادوه‌رییه‌وه‌ی نووساوه به‌بێ بژارکردن هه‌مووی له‌م نووسینه ڕوو کراوه، به ڕای من ده‌بوایه ئه‌م وێنانه زیاتر له ئه‌زمونگای مێشکی برای شاعیردا بمێننه‌وه، به‌ڵکو له خه‌یاڵی دا (تلاقح) ده‌که‌ن‌و وێنه‌ی داهێنراوی جوانترمان پێشکه‌ش بکا، چه‌شنی ئه‌و وێنانه‌ی، ئه‌دۆنیس گوته‌نی له‌با ده‌چن! له نێو دونیای جوانی‌و ستاتیکا تواونه‌ته‌وه، لێره‌دا من ناتوانم ڕه‌خنه له ته‌واوی نووسینه‌که بگرم، به‌ڵکو په‌ره‌گرافێ ده‌رده‌که‌م که پتر سه‌رنجی ڕاکێشام! ئه‌ویش "ته‌رمی دراوسێکه‌شمان هاته‌وه، ژنه‌که‌ی حه‌وت شه‌و حه‌وت ڕۆژ پرچی ڕنییه‌وه دواتر سووری له‌به‌ر کرد (به وه‌فا بوو) تا ئێستاش مێردی نه‌کردۆته‌وه به‌ڵام!!!؟ غازفرۆش‌و پۆلیسی موکافه‌حه‌و شوفێری تاکسی‌و یاریده‌ده‌ری قاری المقیاس ده‌ڵێن تا شوبراکه‌شی!! بۆ لغاو ناکرێ.

له کۆمه‌ڵگای دواکه‌وتووی کورده‌واری، پیره‌ژنێکی نه‌خوێنده‌واریش زه‌می دراوسێیه‌که‌یان ده‌کا! به ڕای من زه‌م کردن وه‌ك کرده‌یه‌کی سه‌لبی ڕووخێنه‌ر هونه‌ری تیا نییه، نووسین گه‌واهی نه‌ستی نووسه‌ره! برای شاعیر له‌م په‌ره‌گرافه ده‌یه‌وێ چیمان پێ بڵێ؟ ئه‌و دیاردانه زاده‌ی ڕۆژگاری جه‌نگن، ئه‌گه‌ر پێمان قبوڵ بکرێن یا نه‌کرێن، مه‌سه‌له‌یه‌کی تایبه‌ته به‌خودی ئه‌و که‌سه‌وه، حه‌ز ده‌که‌م شاره‌زای وێنه‌ی ئاڵته‌رناتیڤ بم له مێشکی برای شاعیردا.

ئاخۆ ئه‌و ژنه‌ی که مێرده‌که‌ی له جه‌نگ کوژرا، هه‌ڵوێستی بنوێنێ؟ هه‌تا هه‌تایه خۆی له نێو چوار دیواری ماڵه‌وه زیندانی بکاو به ڕه‌ژووه‌کانی وڵاتی (قه‌سیده) سیمای ڕه‌ش بکا، تا وێنه‌یه‌کی (نموونه‌یی) بدا به‌ده‌سته‌وه‌و دڵی شاعیرانی یۆتۆپیا ڕازی بکا!؟ من نامه‌وێ زیاتر له‌م مه‌سه‌له ڕێژه‌ییه‌ی مۆراڵ قووڵ ببمه‌وه، چونکه بابه‌تێکی سۆسیۆلۆژییه زه‌مه‌ن‌و (ویژدانی ده‌سته‌جه‌معی) چاره‌سه‌ری ده‌کا!

پێم وایه وێنه‌کان له مێشکی برای شاعیردا شێواون، زیاتر له وڕێنه‌ی هه‌رزه‌کاری ڕۆژگاری جه‌نگ ده‌چێ! له لایه‌ك ڕێگا به‌خۆی ئه‌دا له دنیای سێکسدا ته‌راتێن بکا، له نێو یادگاری خێزانێکی کورده‌واری کۆنه‌پارێز ده‌رده‌په‌ڕێ بۆ ئه‌و په‌ری دنیای سێکسی (مبتذل)! سه‌رباری ئه‌وه‌ش له دنیایه‌کی ناکۆکدا ده‌ژی. بۆیه ده‌ڵێ هه‌موو شه‌ڕه‌کان به‌ره‌و فه‌نا بوون ده‌ڕۆن ته‌نیا شه‌ڕی خۆم‌و خۆم ده‌مێنێ!

سه‌عدی شیرازی ده‌ڵێ "دڕۆی مه‌سڵه‌حه‌ت ئامێز، باشتره له ڕاستی فیتنه ئه‌نگێز!" به ڕای من ئینسانیه‌تی ئینسان له‌وه‌دا به‌رجه‌سته ده‌بێ که تا ڕاده‌ده‌یه‌ك چاوپۆشی له که‌موکووڕیی خه‌ڵك بکا، یا به شێوه‌یه‌کی ڕاسته‌وخۆ هه‌ستی خه‌ڵك بریندار نه‌کا، من ئه‌گه‌ر کچێکی شه‌ل ببینم، هه‌رگیز ئاماژه‌ی بۆ ناکه‌م که ئه‌و ئینسانه نوقسانه! ته‌نانه‌ت (نالی) ناڵێ چاوی حه‌بیبه خێڵ بوو ده‌یگوت حه‌بیبه چاوی خواروخێچ نییه به‌ڵکه ته‌رازووی نازی تۆزێ سه‌رئه‌کا! ئه‌و ئافره‌ته‌ی له وڵاتی ڕه‌ژوودا زه‌م ده‌کرێ، دیسان پێویسته وه‌ك قوربانییه‌کی سروشت‌و هێزه ده‌ره‌کییه‌کان تا ڕاده‌یه‌ك چاوی لێ بپۆشن!

نووسه‌رێکی خوزه‌ستانی وه‌ك کاك قوباد سه‌ربازی به‌ره‌کانی جه‌نگی ناڕه‌وای ئێران- عێراق بوو، به‌ڵام دواتر چیرۆکێکی نووسی به نێوی چاڵ له ساڵی 1989 گۆڤاری نووسه‌ری کورد بڵاوی کردووه!

تا ڕاده‌یه‌ك ده‌نگی دایه‌وه، وه‌ك داهێنانێکی ئه‌ده‌بی ئه‌و سه‌رده‌مه چاوی لێ ده‌کرا! ته‌نانه‌ت له ڕووی ته‌کنیکه‌وه نوێ بوو، پوخته‌ی چیرۆکی (چاڵ) ئه‌وه‌یه، سه‌ربازه نه‌یاره‌کان وه‌ك ئینسان له نێو وێنه‌یه‌کی ئه‌ده‌بی ئینسانیی به‌رزدا ده‌توێنه‌وه (خه‌ون به‌نارنجۆك ته‌قاندنه‌وه‌و ئیغتیالات نابینن!) هه‌ر دوو لایان له نێو چاڵدا خۆ ده‌دۆزنه‌وه! نووسه‌ری ئه‌م چیرۆکه به‌بێ ئه‌وه‌ی باسی دووپشك‌و شه‌یتانۆکه‌و پیسایی‌و برین‌و که‌ره کیفکه‌مان بۆ بکا!! له نێو فه‌زاو ئه‌تمۆسفێری تاریك‌و نووته‌کی جه‌نگدا ڕۆشنایی مۆمێکی ئینسانیمان پیشان ده‌دا!

ئاخۆ برای شاعیر پێی وایه، هه‌تا هه‌تایه وڵاته‌که‌مان به وڵاتی ڕه‌ژوو ده‌مێنێته‌وه؟ بێگومان نه؛ کاتێ که ژیله‌مۆی ژیانی وڵاته‌که‌مان گه‌شایه‌وه!

ئه‌و تێکسته وه‌ك نووسینی ده‌فته‌ری یادگاری سه‌ربازێکی ڕه‌شبین له‌نێو که‌لاوه‌ی سووتاوی پاشماوه‌ی جه‌نگ ده‌مێنێته‌وه. ئێمه ده‌مانه‌وێ وێنه شیعرییه‌کانی قوباد بۆ هه‌میشه میوانمان بن، وه‌ك ئاو، وه‌ك هه‌وا، وه‌ك سروه‌ی به‌ره‌به‌یان، وه‌ك تریفه‌ی مانگه‌شه‌و، وه‌ك تیشکی زێڕینی خۆر، وه‌ك خۆشه‌ویستیی ڕۆحی ئینسان! ڕه‌نگاوڕه‌نگ وه‌ك باڵی په‌پووله، چه‌ند دیمه‌نێکی جوانه، په‌پووله‌یه‌ك به ئاسمانی دوکه‌ڵاوی‌دا بفڕێ‌و موعانات‌و ئازاری خۆیمان بۆ بگێڕێته‌وه، به‌زمان‌و ده‌ربڕینی خۆی، نه‌ك به‌زمانی زبری گیانله‌به‌ره درنده‌کان!

شاعیر بۆ ئه‌وه نه‌خوڵقاوه دڵی سیاسی ڕازی بکا
بۆ ئه‌وه خوڵقاوه له نێو فه‌زای ڕۆحی ئینساندا مه‌له بکا!

زۆر ئاسانه وه‌ك (صامۆئیل بیکت) بڵێین قاره‌مانێکی سه‌ر زبڵدانی مێژووم! دنیا تلپی ته‌ڕی تیا نییه‌و هه‌موو خه‌ڵکی هیچ‌و پووچه! به‌ڵام هونه‌ر له‌وه دایه تۆ بڵێی ژیان وێنه‌ی جوان‌و به‌رزی تیایه، ئه‌و خاکه‌ی ڕه‌ژووی تیایه، گه‌وهه‌رو زێڕیشی تیایه، ئه‌و وڵاته‌ی ته‌مه‌ڵ‌و نوستووی تیایه، بێدارو هۆشیارو زیره‌کیشی تیایه!

ده‌با چاو له ئه‌حمه‌دی شاملووی نه‌مر بکه‌ین که ده‌ڵێ :"دهانت رامی بویند مبادا گفته باشی دوستت دارم!".

* تێبینی: نه‌گبه‌تی وڵاتی ڕه‌ژوو له‌وه دایه، شاعیره‌کانمان وه‌ك هه‌ر جه‌نگاوه‌رێکی نه‌خوێنده‌وار، خه‌یاڵیان پڕه له ته‌قه‌مه‌نی‌و که‌ره‌سه‌ی جه‌نگ‌و خه‌ونی شه‌ڕ!

(9)

"بای .. بای نیشتمانه بۆگه‌نه‌که‌م!"
نیشتمان، لکه دره‌ختێکی نه‌دامێ، تا له سێبه‌ری دا
ئاره‌قی غه‌ریزه‌کانم بهه‌ڵمێنم
نیشتمان، کانیلکه‌یه‌کی کێویله‌ت نه‌دامێ،
تا خۆم‌و ئه‌سپه سووره‌که‌می لێ ئاو ده‌م
نیشتمان تۆ بسته عه‌ردێکت نه‌دامێ.
تا بۆ سه‌مای قه‌ره‌جانم کولیتێك بیناکه‌م

***

شاعیر وه‌ك هه‌ر ئینسانێکی ئاسایی، ڕاسته‌وخۆ دیارده‌کان ده‌بینێ‌و له‌به‌رانبه‌ری‌دا کاردانه‌وه ده‌نوێنێ، هه‌ندێ جاریش ئاوێنه‌ی نیشتمان ئه‌داو به ئه‌رزا وردو خاشی ده‌کا! بێگومان باکگراوه‌ندی سایکۆلۆژی ئه‌م کرده‌وه‌یه ڕوونه، ها سه‌رنجم بده‌نێ منیش هه‌م!

یا له بری موناجات‌و دنیای به‌رزی ته‌سه‌وف، ساکارانه ده‌پارێته‌وه، به ڕای من دنیای به‌رزی ته‌سه‌وف مه‌له‌کردنه له نێو ده‌ریای ئازاری ئینسان.

شاعیر ئه‌و که‌سه‌یه که ڕۆژگار فێری مه‌له‌ی ده‌کاو به‌یناو به‌ین گه‌وهه‌رێ یا مرواریه‌کمان پێشان ده‌دا! ئینسانه ئاساییه‌کان نه مه‌له ده‌زانن! نه پشووی ئه‌وه‌شیان هه‌یه مرواری‌و گه‌وهه‌ری بن ده‌ریا ده‌ربێنن،

لێره‌دا مه‌به‌ست له مرواری‌و گه‌وهه‌ر، وێنه ئه‌زه‌لییه‌کانی جوانی دنیای شیعرن، ئه‌و وێنانه‌ی که زه‌مان‌و زه‌مینه تێ ده‌په‌ڕێنن،

شه‌ڕی نێوخۆ قه‌یرانێکی سیاسی تێژتێپه‌ڕه، نابێ شاعیران خۆیانی تێکه‌ڵ که‌ن، بگره قه‌ده‌رێکی ئه‌زه‌لی نییه له‌به‌رانبه‌ر ئینسانی کورددا، زۆر جێگاو ڕێگا هه‌ن، ئینسانی کورد ده‌توانێ خۆی له‌و شه‌ڕه بوێرێ! هیچ کاتێ نیشتمان بۆگه‌ن نابێ، نیشتمان، خاك‌و ئاوو هه‌وایه‌کی پاکه! چیاو دوندو ده‌ریاو دۆڵه، دره‌ختی سه‌رکه‌ش‌و کانیله‌ی کێویله‌یه! له نێو نیشتماندا بیرکردنه‌وه‌ی بۆگه‌ن هه‌یه ئاوو هه‌وای نیشتمان ئاڵووده ده‌که‌ن، ئاوی سازگاری کانیله لێڵ ده‌که‌ن، دره‌خته‌کانمان مینرێژو ژه‌هراوی ده‌که‌ن! ئێمه ده‌بێ یه‌خه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی هه‌ڵه بگرین‌و له‌نێو مێژووی خاکی نیشتماندا، ڕه‌گه‌کانیان ده‌ربێنین، ئێمه ده‌بێ ئیراده له‌ناخی ئینسانی کوردا بچێنین، هیچ کاتێ ئازادی‌و سه‌ربه‌ستی له‌سه‌ر سینییه‌کی زێڕین، پێشکه‌ش به‌گه‌لان نه‌کراوه، بگره ئه‌م ده‌ستکه‌وتانه داواناکرێن، به‌ڵکو به هه‌وڵ‌و کۆشش‌و خه‌باتی بێ وچان‌و ماندووبوون ده‌سێنرێن!

نیشتمان له بری لکه دره‌ختێ، سه‌دان دره‌خت‌و بگره جه‌نگه‌ڵیشی تیایه، نیشتمان سه‌دان کانیله‌ی ته‌قیوو نه‌ته‌قیوی تیایه، له‌بری بستێ ئه‌رز سه‌دان هیکتار ئه‌رزمان هه‌یه!

به‌ڵام شاعیر له‌م په‌ره‌گرافه‌دا ده‌یه‌وێ سێ ئامانج بپێکێ، ئازادیی سێکس‌و ڕاوو سه‌ما! خواستی ڕه‌وای بێ ئه‌ملاو ئه‌و لای هه‌موو ئینسانێکی سه‌ر گۆی زه‌وییه! به‌ڵام ده‌بێ بزانین چ بیرکردنه‌وه‌یه‌ك بۆته ڕێگر له پیش ئه‌نجامدانی حه‌زه ئینسانییه‌کان، ئایین‌و داب‌و نه‌ریتی دواکه‌وتووانه! له وڵاتی ئێمه وه‌ك (اخطبوط) چنگیان له ڕای گشتی گیرکردووه، به شێوه‌یه‌کی خۆرسکی، نه‌ستی ئینسانی کوردیان داگیر کردووه، له وڵاتی ئێمه‌دا ئینسان وه‌ك شه‌مشه‌مه‌کوێره‌یه‌ك ده‌بێ له شه‌وگارو تاریکی دا بفڕێ ئه‌گه‌رنا به ڕۆژ ته‌قه‌ی لێ ده‌کرێ، نیگا ئه‌حمه‌قه‌کان، وه‌ك درك بۆ جووڵه‌ی جه‌سته‌ی ئینسان ده‌ڕوانن، ئه‌گه‌ر نه‌زۆر ئاساییه، کچ‌و کوڕێ له په‌نای دره‌ختێکدا یه‌کتر ڕامووسن‌و ڕاوچییه‌ك خۆی‌و ئه‌سپه سووره‌که‌ی له کانیاوه‌کان تێر ئاو بن، له بری کۆڵێتیش، ده‌کرێ له‌هه‌ر ئۆردوگاو (مجمع)ی ئه‌م نیشتمانه، دیسکۆ دروست بکرێ‌و له‌هه‌فته‌ی ڕۆژێکدا، کچان‌و کوڕان سه‌مای خۆیانی لێ بکه‌ن، چیدی (agricive)و شه‌ره‌نگێزی لای ئه‌ندامانی کۆمه‌ڵگای کوردستان نامێنێ! ئه‌و ده‌م هیچ لایه‌کیش ناتوانێ به ئاسانی بیانکاته که‌ره‌سه‌و داش دامه‌ی شه‌ڕی نێوخۆ! به‌ڵام گرفتی (قوباد) ئه‌وه‌یه خۆی گوته‌نی له نێوان مارکسێکی چاوشین‌و محه‌مه‌دێکی چاو ڕه‌شدا چاوه‌ڕێیه! له کاتێکدا (محه‌مه‌د) ئینسانێکی ڕیفۆرمیستی سه‌رده‌می خۆی بووو مارکسیش فه‌یله‌سوف‌و ئابووریزان‌و کۆمه‌ڵناسێکی ئێستاو ئاییندەیه‌و ناوه‌ڕۆکی فه‌لسه‌فه‌که‌شی که دیالەکتیکه، ڕێگا به‌وه ئه‌دا، له‌گه‌ڵ ده‌رهاویشت‌و گۆڕانکارییه‌کانی ڕۆژگار، ده‌قی بۆچوونه‌کانی بگۆڕدرێ! سه‌رده‌مانی پێشوو، ئه‌وروپا وه‌ك ئێستای وڵاتی ئێمه دواکه‌وتوو بووه، سێکس ئازاد نه‌بووه! کڵێسا زاڵ بوو، ڕای گشتی دواکه‌وتوو بوو، یا وه‌ك ئێستا پێ نه‌گه‌یشتبوو، به‌ڵام به هه‌وڵ‌و ته‌قه‌للای سیاسه‌تمه‌دارو ڕۆشنبیران‌و خودی خه‌ڵك، ئینسان توانی به خه‌ونه‌کانی شاد بێ!

به ڕای من شاعیره جیهانییه‌کان، دوو ڕه‌گی خۆشه‌ویستی ئینسانیان له‌ناخ دایه، یه‌کێکیان له‌نێو خاك‌و نیشتمان‌و نه‌ته‌وه‌دا چه‌قیوه، ئه‌وی دیکه‌یان له نێو مێژووی خۆشه‌ویستیی مرۆڤایه‌تی ڕۆچووه! کاتێ که شاعیر له نێو دونیای ڕۆحی ئینسان دا نوقم بوو! ئیدی وه‌ك مه‌سیح له خاچ ده‌درێ، به‌ڵام نامرێ به‌چاو تاوانه‌کان ده‌بینێ‌و به دڵ هه‌ست به ئازاری ئینسان ده‌کا، به‌ڵام به کرده‌وه (له‌به‌ر ته‌لیسمی ده‌ست‌و قاچ) ده‌سه‌ڵاتی به‌سه‌ر هیچ دا ناشکێ، بۆیه وێنه‌ی به‌رزی شیعری ده‌خولقێنێ!

تێبینی: به ڕای من شاعیره‌کانمان، نه له‌قۆناغی مناڵی‌و نه له قۆناغی گه‌وره‌یی، حه‌زو خه‌ونه‌کانیان تێر نه‌کراوه، بۆیه ئێستا زیاتر له نووسیندا خه‌ونی له‌بار چووی خۆیان ده‌رده‌بڕن، ئه‌وانه‌ی وێنه‌ی به‌رزی شیعری داده‌هێنن، بێگومان له‌سه‌ره‌وه‌ی غه‌ریزه‌کان دان، برسی بوونی مناڵه‌که‌ی یا تووره بوونی ژنه‌که‌ی، نابێته هۆی به‌رهه‌م هێنانی وێنه‌یه‌کی شیعری به‌رز، به‌ڵکو پاڵه‌په‌ستۆیه‌کی سه‌لبییه! وێنه‌یه‌کی (LOCAL)ی کاتیی لێ ده‌که‌وێته‌وه که نێوی لێ ده‌نێن شیعر!